

Ameerika folklorist Trevor Blank: Huumor muudab elu palju talutavamaks

Henri Zeigo

henri.zeigo@folklore.ee

25.–29. juulini 2018 toimus Tallinna Ülikoolis rahvusvaheline huumorikonverents “Humour: Positively (?) Transforming”, mis tõi Eestisse üle 250 teadlase kogu maailmast, et analüüsida nalja olemust ja selle esinemisviise. Plenaarloenguga esines teiste seas ka USA folklorist, Potsdami New Yorgi Riikliku Ülikooli (SUNY Potsdam) inglise keele ja kommunikatsiooni eriala dotsent Trevor J. Blank, kes kõneles Ameerika kuulsuste kohta käivast huumorist. Kirjandusmuuseumil oli erakordne võimalus teha temaga enne esinemist intervjuu, et uurida, kuidas Trevor oma lemmikalani jõudis ning kõneleda temaga Ameerika kuulsuste kohta käivast huumorist.

Trevor Blank, kuidas Te jõudsite folkloristika juurde?

Mul tekkis huvi folkloristika vastu bakalaureuseõpingute ajal Marylandi ülikoolis, kui ma kuulasin Ameerika folklooriteadlase Charlie Campi loengut, kes avardas minu silmaringi etnograafiast. See tundus äärmiselt põnev – kuni temaga kohtumiseni ei olnud ma teadlik selle valdkonna eripärast. Ta kutsus mind mõnel korral endale külla ning tutvustas raamatuid ja artikleid, mis võiksid mulle huvi pakkuda. Tema soovitati mul minna Indiana ülikooli folkloristikat edasi õppima, sest ma ei olnud rahul karjääriväljavaatega, mis viis mind toona keskkooli sotsiaalteadusi õpetama. Ma lõpetasin oma magistriõpingud Indiana ülikoolis 2007. aastal. Sellest hetkest tekkis mul sügav huvi internetikultuuri vastu, aga kuna sealne õppeasutus ei pidanud seda teemat akadeemiliselt tõsiseltvõetavaks, tegin oma doktoritöö Penn State Harrisburgis. Nemad andsid mulle võimaluse digitaalse kultuuri vallas edasi töötada.

Kas Teie varajases nooruses oli mõningaid märke, mis võisid viidata edasiste huvide väljakujunemisele?

Mulle meeldis lapsena igasuguseid jutte edasi rääkida. Ükskord kolmandas klassis sattusin pahandustesse, sest rääkisin ropu anekdoodi, mis hakkas teiste laste kuulujuttudes edasi elama. See võis kõlada selliselt ... Üks noor poiss jalutab tänaval. Teda märkab oma kodu ukselävel vanem naisterahvas, kes kutsub poissi endale külla. Poiss vastanud, et ema ei lubanud, ja ta ise ka ei taha seda. Naine ütles seepeale, et ma annan sulle kolm küpsist, kui sa seda teed. Poiss oli sellega nõus. Seejärel palus naine tal trepist üles tulla. Jällegi vastanud poiss nagu esimesel korral, et ema ei lubanud, ja ta ise ei soovi. Vanem daam andnud talle seepeale viis küpsist. Nii jäi poiss uuesti nõusse. Järgmisena palus naine tal istuda tema voodi peale. Poiss keeldus ja vastas nagu varem. Sestap lubas naine talle kümme küpsist kui ta uuesti nõusse jääb. Sedasi ka juhtus. Lõpuks palus naine poisil endale peale ronida. Poiss kordas uuesti ema sõnu ning võttis vastu kakskümmend küpsist nõusoleku nimel. Nii nad kahekesi voodis mürgeldasid, kuni vanema daami mees tuli tuppa ja käskis naise pealt maha ronida. Poiss vastanud uuesti, et ema ei lubanud, ning ma ise ka ei soovi seda. (Naerame) ... Kuna teised lapsed rääkisid seda lugu edasi, siis märkasid seda ka nende vanemad, kes hakkasid mind kõlvatuses süüdistama. Üldiselt on mulle sellest ajast meeldinud kõiksugused naljalood, sõltumata nende tundlikust kontekstist.

Millised naljad olid Teie lapsepõlves kõige populaarsemad?

Nooruses panime tuntud laulude meloodiate sisse mitmeid õpetajaid või teisi lugupeetud inimesi, keda me siis teadsime. Nii said neist üsna omapärased naljalaulud. Kui ma sain vanemaks ja hakkasin rohkem huvi tundma naljade kogumise vastu, siis tulid lugude sekka ka poliitilised figuurid ja nende isikupärased puudused, mida sai naljaks pöörata.

Te olete viimasel ajal uurinud Ameerika kuulsuste skandaale ja neist loodud huumorit. Mis on neis unikaalset võrreldes muu maailma autoriteetidest loodud naljadega?

Ameerika kuulsused on nagu kuninglikust soost isikud, kes on muuhulgas tuntuks saanud tänu oma talendile, oskusele või lihtsalt isikupärale. Nad on tavaliste inimeste silmis kauged ja kättesaamatud. Kuulsused on rikkad, ja paljud inimesed armastavad neid. Iga inimene tahab Ameerikas olla rikas ja kuulus, kuid vähestel on see võimalik. Ja kuna tuntud isikute staatus on meie ühiskonnas sedavõrd kõrge, saab naljade abil õhku täis olevaid kuulsusi n-ö maa peale tagasi kutsuda, kui nad eksivad või saavad hakkama mõne siivutusega.

Trevor J. Blank. Alar Madissoni foto 2018.

Ameerikas peavad paljud inimesed mõnda kuulsust oma eeskujuks, kelle moodi olla ja käituda. Kui aga juhtub, et see palavalt armastatud isik saab hakka-ma mõne teoga, mis riivab tema austaja südametunnistust, saab tavainimene huumori abil edastada sõnumi, milles öeldakse, et nii ei sobi käituda. Toome näiteks Bill Cosby juhtumi. Paljud televaatajad on pidanud kümneid aastaid Cosbyt pereisa eeskujuks ning elanud kaasa tema komöödiaõhtutele 1970. ja 1980. aastatel. Kui aga tuli välja, et ta on aastate jooksul naisi seksuaalselt kuritarvitanud, põhjustas see paljudes inimestes suurt raevu. Tänu huumorile said varasemad austajad anda tagasisidet, et see ei ole sünnis.

Kuna kuulsused vajavad tähelepanu, et olla tuntud, kas siis tänu huumorile võib keegi veel tuntumaks muutuda?

Need naljalood kuulsustest, mida mina kogun, käivad juba varasemalt tuntud isikute kohta. Tuginedes oma senisele uurimusele, võin väita, et pigem toovad need naljad kedagi maa peale kui et aitavad tuntuks kasvatada. Näiteks Amy Winehouse oli tuntud oma jõulise lauluhääle poolest, kuid ühtlasi saatsid teda mitmed pahed, mis olid seotud narkootikumide ja alkoholiga. Tema kohta käiv huumor puudutas esmajoones tema sõltuvust. Ning kui ta ühel päeval suri, siis paljud inimesed ei tundnud talle eriti kaasa, sest nad teadsid, et ta oli oma probleemides ise süüdi.

Kas huumor võib mõjutada ka poliitikaga tegelemist ja valimistulemusi? Näiteks Donald Trumpi üle visati palju nalja, kuid ta saavutas presidendivalmistel päris hea tulemuse.

See oli huvitav juhtum. Siin ei saa ka alahinnata sotsiaalmeedia mõju ning inimeste pettumust poliitilises süsteemis, mida Trump lubas presidendiks saades muutma hakata. Muidugi visati seejuures tema iseloomu, välimuse ja avaliku käitumise üle ka nalja, mis oli minu arvates päris vaimukas.

Ometigi leidis palju valijaid, keda see huumor otseselt ei puudutanud. Ameerikas on selline ütlus nagu *“fly over country”*. Sellega viidatakse Ameerika keskosale, kus mitmed lennukid lendavad üle, kuid ei maandu. Seal elavad ameeriklased, kelle kodud jäävad ida- ja läänerranniku vahele, tundsid ennast igapäevastest asjaajamistest kõrvalejäetuna. Lisaks ei kuulatud nende häält selles osas, milline võiks nende arvates Ameerika olla. Trump esindas nende inimeste silmis sümboolselt kõike, mida sealne valdavalt konservatiivne ja valge elanikkond hindas. Ma arvan, et huumoriga üritati teda küll maha võtta, kuid keskmää ei olnud sotsiaalmeedia turundussektori tähelepanu all. Võtame kasvõi Nebraska osariigi, mis asub paljude arvates ei kusagil.

Mida Te arvate Harvey Weinsteini juhtumist ja sellele järgnenud #Metoo kampaaniast, mille algatasid tegelikult kuulsused ise?

Rose McGowan on arvatavasti kõige tuntum kuulsus, keda võib otseselt seostada #Metoo liikumisega. Tal oli oma sõnumi kuuldavaks tegemiseks loodud laiaulatuslik sotsiaalmeedia platvorm, kus ta käsitles oma kokkupuuteid Harvey Weinsteiniga ja teisi samalaadseid juhtumeid, kus naised on seksuaalselt ära kasutatud. Meeste algne reaktsioon oli kõhklev, kuid tänu avameelsetele paljastustele tundsid mitmed tavalised naised, et see pole miski, mis puudutaks üksnes tuntud inimesi, sest ka nemad on kogenud sarnaseid olukordi. Ameerika ülikoolide ühiselamutes on üsna tavaline, et iga viies naistudeng kogeb

Internetihuumori teemaline vestlusring Limor Shifmani, Trevor J. Blanki ja Liisi Laineste osavõtul ISHS 2018. aasta konverentsil 28. juunil Tallinna Ülikoolis. Piret Voolaiu foto 2018.

seksuaalset ahistamist, kuid sellest ei julgeta avalikult rääkida. Kuulsuste kultuurist alguse saanud liikumine lõi tervele ühiskonnale hea platvormi, kus paljud inimesed saavad oma staatusest sõltumata sel teemal kaasa rääkida.

Mis Te arvate, kas huumoril on võime muuta ühiskonda paremaks?

Jah, nii see on. Ma arvan, et huumor teeb ühiskonna palju talutavamaks kui see muidu oleks. Meil on Ameerikas ütlus, et surm on kindel, kuid elu seda pole. Isegi Donald Trumpi ajal elavale ameeriklasele pakub huumor teatavat naudingut. Kasvõi selleks, et mitte nuttes magama jääda (naerab). Näiteks George W. Bushi administratsiooni ajal olid samuti ärevad ajad. Minu riik oli kaasatud sõtta, mida ma ise moraalsel kaalutlustel ei toetanud. Kui ma kogusin nalju sellest, kuidas toonane president kõndis, käitus või muul moel silma paistis, siis see aitas kujunenud olukorraga toime tulla. Olukorraga, mida sa ise ei ole suuteline muutma.

Mõnikord öeldakse, et mõni nali on liiga rassistlik, seksistlik või religioosne. Kas Teie arvates peaksid huumoril olema piirid?

Ma arvan, et huumoril ei peaks olema piire. Hiljuti mul oli üks üliõpilane, kes kurtis, et ma olin palunud tudengitel lugeda suitsiidihuumori kohta. Tema arvates ei olnud see moraalselt vastuvõetav, et nad pidid analüüsima enesetapuga seotud lugusid. Seejärel ma pidin viisakalt selgitama, miks see nähtus on oluline ning et see eksisteerib ühiskonnas sõltumata meie tahtest edaspidigi. Ma arvan, et me peaksime uurima iga tüüpi huumorit. See annab parema ülevaate inimeseks olemisest ning aitab osutada elulistele vaatepunktidele, millega inimesed peavad päevast päeva toime tulema. Folkloristina huvitab mind kõik see, kuidas inimesed ennast väljendavad. Näiteks olen ma kogunud ka huumorit Ku Klux Klani kohta, mis ei ole üldse sisult meeldiv. Siiski aitab selle uurimine mõista, kuidas kõnelejad on ajalooliselt mõistnud rassi olemust ning avab uusi vaatenurki, millest muidu ei taheta avatult rääkida.

Seega osutab huumor probleemidele, mis vajaksid ühiskonnas lahendamist?

Jah, ka nii võib öelda.

Kas Teil on hetkel mõningaid uusi teemasid käsil?

Mitte päris. Mul on nüüd 18kuune poeg, kes hoiab mind tegevuses. Ent sellegipoolest jätkan uurimustööd digitaalkultuuri valdkonnas ning töötan ühe uue raamatu kallal, mis jätkab minu eelnevat tööd sotsiaalmeedia folkloori ainetel. Elu on väsitav, aga hästi põnev!

Lapsed võivad mõnikord olla päris hea sihtrühm huumori uurimisel. Kas Teie laps inspireerib teid teadustöös?

See on asjaolu, mida ma naudin isaks olemisel palju. Isegi siis, kui ta ei räägi palju, vaid osutab erinevatele objektidele ning naerab. Seda on tõesti huvitav jälgida.

Kas Teil on ka Eestis viibitud aja jooksul midagi huvitavat silma jäänud?

Ühe huvitava tähelepaneku olen jõudnud teha. Kui Ameerikas mõeldakse tänaval võõrast inimesest, siis on üsna tavaline, et üksteist tervitatakse ning naeratatakse sõbralikult vastu. Kui ma jalutasin Eestis turu peal ringi ja ütlesin võõrale "Hello", siis ta jõllitas mind üsna kahtlustavalt vastu. Eks see ole osa minu loomusest, et kui ma näiteks kedagi liftis kohtan, siis naeratamine ja silmside hoidmine on seejuures üsna tavaline. Ma üritan Eestis olles edaspidi võõrastele vähem naeratada, sest siin ei paista see kombeks olevat (naerab).

Trevor Blanki avaldatud raamatud:

Slender Man Is Coming: Creepypasta and Contemporary Legends on the Internet. Utah State University Press 2018 (toimetajad Trevor J. Blank ja Lynne S. McNeill).

Diagnosing Folklore: Perspectives on Disability, Health, and Trauma. University Press of Mississippi 2015 (toimetajad Trevor J. Blank ja Andrea Kitta, kordustrukkk ICG Testing 2017).

Toward a Conceptual Framework for the Study of Folklore and the Internet (Current Arguments in Folklore). Utah State University Press 2014. Trevor J. Blank.

Maryland Legends: Folklore from the Old Line State (American Legends). The History Press 2014 Trevor J. Blank ja David J. Puglia.

The Last Laugh: Folk Humor, Celebrity Culture, and Mass-Mediated Disasters in the Digital Age (Folklore Studies in a Multicultural World). University of Wisconsin Press 2013 Trevor J. Blank.

Tradition in the Twenty-First Century: Locating the Role of the Past in the Present. Utah State University Press 2013 (toimetajad Trevor J. Blank ja Robert Glenn Howard).

Folk Culture in the Digital Age: The Emergent Dynamics of Human Interaction. Utah State University Press 2012 (toimetaja Trevor J. Blank).

Folklore and the Internet: Vernacular Expression in a Digital World. Utah State University Press 2009. Trevor J. Blank.

Spring Grove State Hospital (Images of America: Maryland). Arcadia Publishing 2008. David S. Hessel M.D. ja Trevor J. Blank.

MEIST ENDIST

ABOUT US

Humor makes life more tolerable. Interview with American folklorist Trevor J. Blank

Henri Zeigo's interview in English is available in *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, Vol. 72, <http://www.folklore.ee/folklore/vol72/interview.pdf>.